

УДК 811.11'42

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОГНІТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КІНОДІАЛОЗІ (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКОГО ТЕЛЕСЕРІАЛУ “МИСЛИТИ ЯК ЗЛОЧИНЕЦЬ”)

Бондаренко Я.О.

У статті розглядається вербалізація когнітивної діяльності мовної особистості в діалогах телесеріалу “Мислити як злочинець”. Визначаються комунікативно-прагматичні параметри актуалізації когнітивної діяльності в дискурсі. Аналізуються дискурсивні маркери когнітивної діяльності мовної особистості.

Ключові слова: когнітивна діяльність, мовна особистість, кінотексти, вербалізація, дискурсивні маркери когнітивної діяльності.

В статье рассматривается вербализация когнитивной деятельности языковой личности в диалогах телесериала “Мыслить как преступник”. Определяются коммуникативно-прагматические параметры актуализации когнитивной деятельности в дискурсе. Анализируются дискурсивные маркеры когнитивной деятельности языковой личности.

Ключевые слова: когнитивная деятельность, языковая личность, кинотексты, вербализация, дискурсивные маркеры когнитивной деятельности.

The article deals with the verbalization of language personality's cognitive activity in dialogues of TV series “Criminal Minds”. The paper determines communicative and pragmatic parameters of cognitive activity discourse actualization as well as analyses. The discursive markers of language personality's cognitive activity.

Key words: cognitive activity, language personality, movie texts, verbalization, discursive markers of cognitive activity.

Бурхливий розвиток когнітивної лінгвістики як в Україні, так і за її межами призвів до суттєвого розширення спектру мовознавчих розвідок. Когнітивна лінгвістика розглядає мову в першу чергу як засіб концептуалізації та категоризації дійсності, а тексти – як контейнери інформації [1; 3; 6]. Суб'єктом процесів концептуалізації та категоризації і одночасно продуцентом текстів є мовна особистість з її когнітивним стилем і концептуальною картиною світу, які вербалізуються в дискурсі.

Аналіз численних когнітивно зорієнтованих досліджень показує, що більшість із них сфокусовані на вербалізованій у тексті та дискурсі індивідуальній концептуальній системі (див., напр., [1; 5]), яка є результатом когнітивної діяльності мовної особистості. Цікавим і оригінальним дослідженням мовної особистості є докторська дисертація С.І.Потапенка, присвячена вивченню реалізації системи орієнтації мовної особистості в медіадискурсі [6]. Водночас малодослідженим залишається сам процес вербалізації когнітивної діяльності мовної особистості в дискурсі. У цьому ракурсі особливий інтерес для дослідника пред-

ставляють кінотексти, сюжет яких розгортається навколо когнітивних процесів героїв, часто відображених у заголовках. До таких текстів, зокрема, належить відомий американський телесеріал “Мислити як злочинець”, який і слугує матеріалом нашої статті.

Кінотексти як відносно новий об'єкт лінгвістичних досліджень набувають усе більшої популярності [2; 4; 7], не в останню чергу завдяки більшій, порівняно з традиційними текстами, динаміці, а також креолізованій природі [7], яка передбачає застосування лінгво-семіотичних методів.

Метою статті є визначення засобів вербалізації когнітивної діяльності героїв у діалогах американського телесеріалу “Мислити як злочинець”.

Об'єктом дослідження є когнітивна діяльність мовців у діалогах американського телесеріалу “Мислити як злочинець”, предметом – лексико-семантичні, синтаксичні й комунікативно-прагматичні засоби її вербалізації.

Актуальність дослідження обумовлена як новизною об'єкта і предмета дослідження, так і його відносно новим матеріалом – кінотекстами.

Сюжет американського телесеріалу “Мислити як злочинець” розгортається навколо роботи спеціального підрозділу ФБР, який об’єднує найкращих профайлерів, здатних вирішити найбільш складні й заплутані кримінальні справи. Очолює цей підрозділ досвідчений профайлер Джейсон Гідеон, здатний максимально оптимізувати спільну когнітивну діяльність команди, а “фішкою” цього підрозділу є відтворення ходу думок підозрюваних шляхом копітного аналізу всіх доказів, а також конструювання психологічного портрету – профілю злочинця. Сюжетне напруження телесеріалу обумовлене тим фактом, що його герої змушені працювати в умовах цейтноту, особливо коли мова йде про серію вбивств.

Аналіз матеріалу показує, що когнітивна діяльність героїв найчастіше вербалізується в діалогах між окремими членами команди профайлерів, зайнятими окремими аспектами розслідуваної справи, та в полілогах, коли команда використовує тактику мозкового штурму для аналізу справи в цілому.

Розглянемо, наприклад, діалог між двома членами команди, який відбувається на місці знайдення трупу молоді дівчини, однієї з декількох жертв серійного вбивці:

– Twenty-two-year-old Ann Cushing was found right here. Nails clipped just like the others. He wants them to fight back.

– But not enough to hurt him. And he left the belt around her neck. He is probably in his early twenties.

– What’s your reasoning?

– Fearful arrogance.

– He clothed the body before dumping it.

– That’s a sign of remorse.

– It’s not consistent. Look where we are. His opinion of women is pretty clear, don’t you think?

– They are disposable.

– Why show remorse by taking the time to dress her but then drop her here? (Criminal 1/1).

Репліки обох героїв є максимально стислими й надзвичайно інформативними з переважанням простих синтаксичних конструкцій. Співрозмовники підхоплюють і доповнюють думки один одного – *He wants them to fight back. – But not enough to hurt him, His opinion of women is pretty clear, don’t you think? – They are disposable.* А там, де логіка іншого залишається не зовсім прозорою, звучить непряме прохання пояснити її – *What’s your reasoning?* Остання репліка є запитанням не тільки адресату, але й адресанту, оскільки вона підсумовує конфліктні аспекти поведінки злочинця. Дискурсивними маркерами когнітивної діяльності мовної особистості виступають питальні синтаксичні конструкції *What’s your reasoning?, Don’t you think, Why show remorse,* кліше *It’s not consistent,* а також лексичні одиниці *reasoning, sign, think, consistent.*

Наведений вище діалог фокусується на логічному мисленні, але герої команди Гідеона часто поєднують його із залученням уяви:

– I’ve been thinking about CDs.

– Oh, Reid. Come on. We tried the CDs. We searched, sifted and sorted through every one of this guy’s headbang and heavy metal collection. We’d better find something before this girl is dead.

– Think we may have missed the obvious.

– What are you doing? Reid, what made you think of that?

– It was the only empty case.

– All right. I’m an insomniac who listens to Metallica to go to sleep at night. What song could possibly speak to me?

– Enter Sandman (Criminal 1/1).

У цьому діалозі один із членів команди висловлює сумніви щодо доцільності подальших спроб підібрати пароль для комп’ютера злочинця через його колекцію компакт-дисків, а коли його співрозмовник витягає улюблений диск з дисководу, що не спало на думку жодному іншому члену команди, він не може утриматися від запитання, що саме навело колегу на цю здогадку: – *Reid, what made you think of that?* Почувши елементарно просту відповідь – *It was the only empty case,* він пропонує адресату уявити себе на місці злочинця, який страждає від безсоння, і інтуїтивно обрати пісню на диску, яка могла б заколихувати його. Проте відповідь Ріда знову обумовлена логікою, оскільки зміст обраної ним пісні “Enter Sandman” гурту “Metallica” містить мотиви безсоння. Дискурсивними маркерами когнітивної діяльності героїв виступають питальне кліше *what made you think of that?* та модальне словосполучення *may have missed the obvious.*

У подібних діалогах випадкова репліка співрозмовника може підказати героєві рішення проблеми, як це відбувається в розмові між Джейсоном Гідеоном та іншим досвідченим членом команди – Ероном Хочнером:

– Hi!

– He said, ‘Isn’t she the girl? If he’d already killed her he’d say.

– Wasn’t she the girl.

– She is alive. We don’t know for how long.

– Is it true what he said about CPR? I mean I didn’t know.

– Well, statistics on CPR is great.

– I want to know if you are OK.

– I’m fine.

– Are you?

– Think I can’t do the job?

– I think you can be two different people at once.

Gideon smiles.

– What is it?

– Conflicts on the profile.

– Two different behaviors.

– Two different people. There’s a second killer (Criminal 1/1).

Спочатку когнітивна діяльність співрозмовників зосереджується на аналізі слів підозрюваного, де вибір теперішньої часової форми дієслова може сигналізувати про життя чи смерть жертви. Потім Хочнер ненав’язливо змінює тему розмови, оскільки, крім безпосередньо розслідування, він зайнятий визначенням професійної придатності Гідеона, поставленої під сумнів посттравматичним шоком. Два досвідчених профайлера деякий час провокують один одного – Гідеон через ухильні репліки (*Well, statistics on CPR is great, I’m fine*), а Хочнер – через відверте висловлювання сумніву (*Are you?, I think you can be two different people at*

once). Водночас остання репліка Хочнера знову змушує їх повернутися до розслідування, оскільки фраза *two different people* допомагає розвести конфліктуючі аспекти профілю злочинця. Дискурсивними маркерами когнітивної діяльності виступають одиниці *know, mean, think*, а також ключова в цьому діалозі фраза *Conflicts on the profile*.

У процесі розслідування члени команди Гідеона вступають у численні інтеракції зі свідками, підозрюваними й родичами жертв, яким часто доводиться пояснювати специфіку методів розслідування:

- What is he doing?
- He is role-playing.
- How does that work?
- Oh. He is trying to think like the kidnapper. He is trying to get a sense of him through his behaviour.
- That does not sound very scientific, does it?
- Ok. She was really without the boyfriend. All I know in order to get to her I've got to take him out. He was collateral damage. Or was he? Shot was to the face. That's personal. Kill the boyfriend. Get him out of the way so I can get her. Alone (Criminal 1/5).

У наведеному діалозі профайлер Ель Грінеуей пояснює сестрі викраденої дівчини, як саме її колега Дерек Морган за допомогою як логіки, так і уяви намагається відтворити хід думок і мотивацію злочинця. Фокусами пояснення виступають маркери когнітивної діяльності *role-playing, trying to think like the kidnapper, trying to get a sense of him through his behavior*. Далі Дерек вербалізує хід думок злочинця від першої особи: - *All I know, I've got to take him out, so I can get her*. При цьому відбувається своєрідне роздвоювання наратора, оскільки в уявний монолог від імені злочинця вклинюються аналітичні репліки самого Дерека - *Or was he?, That's personal*. Підрядне речення мети *so I can get her*, а також інфінітивний зворот у функції обставини мети є синтаксичними маркерами мотивації злочинця.

Репліка *That does not sound very scientific, does it?* виражає скептицизм, для подолання якого героям телесеріалу інколи доводиться демонструвати свою когнітивну діяльність у стилі Шерлока Холмса на предметах, безпосередньо не пов'язаних із розслідуванням:

- Like a profiler, right? Like one look at a crime scene you can tell what kind of shampoo a killer uses?
- Sound skeptical.
- Maybe a little.
- Your girlfriend thinks you gonna break up with you.
- You're kidding, right?
- You keep adjusting your necklace. That tells me you are not used to wearing one or somebody else probably bought it for you. Bought it recently. Chinese symbol and it means 'forever yours'. Take care of yourself, all right? (Criminal 1/2).

У наведеному вище діалозі іронічно гіперболізована репліка хлопця *Like one look at a crime scene you can tell what kind of shampoo a killer uses?*, яка ставить під сумнів можливості профайлерів, провокує Джейсона Гідеона продемонструвати їх у дії на прикладі самого співрозмовника. Спочатку він озвучує результат своєї когнітивної діяльності через констатив *Your girlfriend thinks you gonna break up with you*, а коли шокований хлопець намагається

інтерпретувати ситуацію як жарт (*"You're kidding, right?"*), пояснює сам процес когнітивної діяльності. Дискурсивними маркерами когнітивної діяльності слугують фраза *That tells me* та модальне слово *probably*.

Вербалізація когнітивної діяльності героїв у полілозі має більш динамічний характер, оскільки в процесі мозкового штурму співрозмовники постійно підхоплюють тези інших, підтверджуючи або спростовуючи їх. Паралельно залучається асоціативне мислення, відображене ключовими словами:

- Haron. I do it because of Haron.
- That's Hebrew.
- It's God bringing anger.
- Year.
- The motive is now religious.
- Well, you know, in a lot of religions God is related to fire.
- Well, Agni is fire in Hinduism and the Jews see God as a pillar of fire and Christians worship God as a consuming fire.
- Ok. So we're looking for a theology major. Maybe he is punishing the other students for their sins.
- What's the most sinful place on campus?
- Come on, Elle, when I was in college, that was everywhere.
- Fraternity?
- Campus bar?
- No. That's not consistent with the previous targets.
- What about the idea of baptism of fire? Aren't we all supposed to be tested through fire and revelations?
- Look. It's good, it's good, but let's please do not jump to conclusions. Religion might be a part of it but it's not necessarily the prime compulsion.
- Gideon, rush to conclusions, jump to conclusions. Who cares?
- We're running out of time.
- Compulsion (Criminal 1/2).

У наведеному прикладі люди Гідеона розслідують серію підпалів, учинених на території університетського кампусу, які призвели до загибелі людей. Члени команди відштовхуються від ключового слова *Haron*, яке ледве вдалося розібрати на надісланій злочинцем півці. Від тлумачення цього релігійного імені профайлери переходять до мотивації злочинця - *The motive is now religious*, асоціативно об'єднуючи тип злочину - підпал та релігійні мотиви вогню як покарання - *Maybe he is punishing the other students for their sins*. Крім визначення мотивації, ця асоціація задає два нові фокуси пошуку злочинця: студент-теолог (- *So we're looking for a theology major*) та найбільш грішне місце в кампусі - *What's the most sinful place on campus?* Проте останнє суперечить місцям споєння попередніх злочинів - *That's not consistent with the previous targets*. Пропонується наступна асоціація - ідея хрещення вогнем - *the idea of baptism of fire*, але Гідеон закликає членів своєї команди не поспішати з висновками: *let's please do not jump to conclusions*. Його останнє обережне зауваження, що релігійні міркування, можливо, не є головним мотивом злочинця, викликає бурхливе роздратування одного з членів команди - Дерека Моргана, що виражається через повтор-підхоплення *rush to*

conclusions, jump to conclusions та негативно-емоційне кліше *Who cares?* Звучить нагадування про цейтнот – *We're running out of time*. Але інший член команди, Рід, підхопив інше слово репліки Гідеона – *Compulsion*, яке асоціативно підказало йому ключ до вирішення проблеми – obsесивно-компульсивний розлад як імовірний діагноз злочинця. Дискурсивними маркерами когнітивної діяльності слугують одиниці *motive, look, consistent, jump to conclusions, rush to conclusions*, а також модальні слова *maybe, supposed, might, necessarily*.

Таким чином, у досліджуваному матеріалі фокусом вербалізації когнітивної діяльності героїв є відтворення ходу думок і мотивації злочинця через

поєднання логічного й асоціативного мислення з уявою та конструювання на їх основі його психологічного портрету. Основними дискурсивними *маркерами* вербалізації когнітивної діяльності в діалозі є лексеми *think, know, look, mean, sign, conflicts, obvious*, клішовані синтаксичні конструкції *What's your reasoning? What made you think of that? Don't you think? Why show... That tells me... It's not consistent*, а також різноманітні модальні слова – *maybe, may/might, suppose, necessarily*.

У подальших дослідженнях планується розглянути вербальні провокації як спосіб когнітивної стимуляції мовної особистості, а також аксіологічний аспект вербалізації когнітивної діяльності в дискурсі.

Література

1. Біскуб І. П. Лінгвістична категоризація і моделювання знань в англомовному дискурсі програмного забезпечення : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.04 / Біскуб Ірина Павлівна. – К., 2011. – 36 с.
2. Игнатов К. Ю. От текста романа к кинотексту: языковые трансформации и авторский стиль (на англоязычном материале) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 / Игнатов К. Ю. – М., 2007. – 26 с.
3. Кагановська О. М. Текстові концепти художньої прози: когнітивна та комунікативна динаміка (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.05 / Кагановська О. М. – К., 2003. – 32 с.
4. Лавриненко І. М. Стратегії і тактики зміни комунікативних ролей у сучасному англомовному кінодискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Лавриненко Ірина Миколаївна. – Харків, 2011. – 20 с.
5. Ніконова В. Г. Трагедійна картина світу в поетиці Шекспіра / Ніконова Віра Григорівна. – Дніпропетровськ : Вид-во ДУЕП, 2007. – 364 с.
6. Потапенко С. І. Мовна особистість у просторі медійного дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу) / С. І. Потапенко С. І. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2004. – 359 с.
7. Слышкин Г. Г. Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа) / Г. Г. Слышкин, М. А. Ефремова. – М. : Водoley Publishers, 2004. – 153 с.